

MAGYAR MŰSZAKI CSAPATOK A NÉMET FASIZMUS ELLENI HARCBAN

II. rész¹

Dr. Mucs Sándor

A hadosztály tevékenysége a második munkaterületen

Az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztályt 1945. március 23-án ünnepélyesen búcsúztatták Rahón. A hadosztály közreműködésével helyreállított vasútvonalon egymás után gördültek nyugat felé a 2. Ukrán Front utánpótlását szállító szerelvények.

A hadosztályparancsnok az előjáró szovjet parancsnokságtól már az első munkaterületen kapott feladatok végrehajtásakor átvette az újabb feladatokat tartalmazó utasítást. Eszerint a hadosztálynak Losonc—Lónyabánya—Kriván körzetében hasonló munkára kellett felkészülnie, mint amelyet az első munkaterületen végzett.

A hadosztály március utolsó napjaiban érkezett meg az új munkaterületre. A parancsnokság intézkedése alapján az I. zászlóalj Podkrivánon, a II. zászlóalj Lónyabányán, a III. és IV. zászlóalj Krivánon, míg a hadosztálytörzs Losoncapátfalván települt. A hadosztály fő feladatként a kriváni alagút helyreállítását kapta. Ezenkívül vasúthelyreállítási munkát és egyéb, az utánpótlás biztosításával kapcsolatos feladatokat kellett elvégeznie.

A munka megkezdése előtt a hadosztály személyi állománya nehéz napokat élt át. A II. zászlóaljnál súlyos tífusz járvány ütött ki. A betegeteket el kellett volna különíteni. Erre viszont nem volt meg a lehetőség, s így az I. zászlóalj is veszélybe került. A megbetegedés súlyosságára jellemző, hogy a II. zászlóaljnál 120 ember várt megfelelő kórházi kezelésre. A másik gondot a fegyelem nagyfokú megromlása okozta. Az új munkahelyre való áttelepülés során ugyanis — más irányú elfoglalt-

¹ A tanulmány I. része folyóiratunk 1964. évi 4. számában jelent meg.

sága miatt — a parancsnokság nem tudott kellő gondot fordítani a fegyelem fenntartására. Ezenkívül az egészségügyi zárlat miatt elrendelt kényszerpihenő is károsan hatott a hadosztály fegyelmére, mivel az amúgy is elcsigázott embereknek több idejük volt személyes gondjaikba való elmélyülésre. A fegyelem lazulása elsősorban a szökések magas számában nyilvánult meg, amelynek megakadályozása céljából az előljáró szovjet parancsnokság ideiglenesen kénytelen volt felfüggeszteni a magyar parancsnokság önállóságát.

A III. és a IV. zászlóaljknál minden tekintetben rendezettebb volt a helyzet. Ez mindenekelőtt abból eredt, hogy a zászlóaljak már március 30-án, az új munkahelyre érkezésük után azonnal hozzáláttak a munkához. A parancsnokok pedig igyekeztek mindent elkövetni a fegyelem megszilárdítását gátló körülmények megoldása érdekében. A IV. zászlóalj parancsnoksága pl. a személyi állomány részére rövid időn belül elfogadható körülményeket teremtett. Biztosította az emberek elhelyezését, az alapvető higiéniai feltételeket, fürdőket épített, gondoskodott a megfelelő élelmezésről stb.

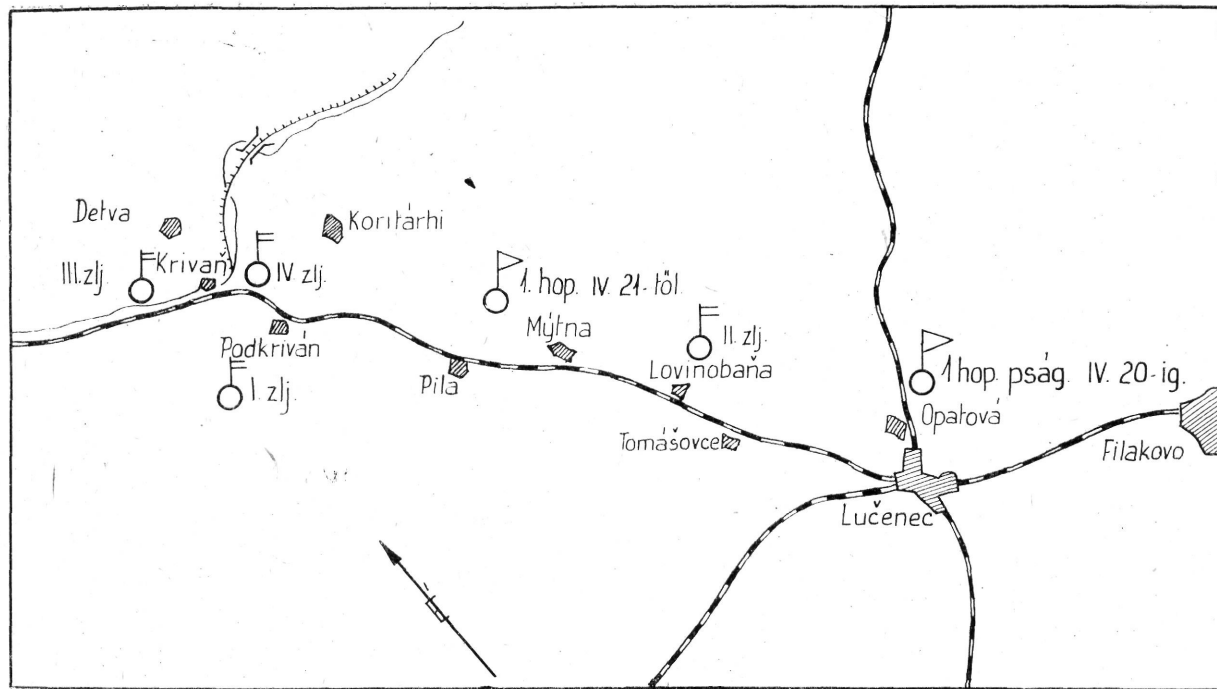
A hadosztálytörzs az előljáró szovjet parancsnokság támogatásával hamarosan úrrá lett a fenti nehézségeken. A betegek kórháza szállíttatásával, különböző tisztálkodó és fertőtlenítő helységek építésével és használatba vételével sikerült a járvány továbbterjedését megakadályozni.

A munka kezdetéig a szabad idő kitöltése és a fegyelem megszilárdítása érdekében a hadosztályparancsnokság alaki kiképzést és sportversenyek szervezését rendelte el. A vetélkedők győzteseit különböző mennyiségű élelmiszeradagokkal jutalmazták.

A személyi állomány korábbi erkölcsi és fizikai állapotának helyreállítása érdekében kifejtett erőfeszítések sikerrel jártak. Április első napjaiban a hadosztály ismét teljes létszámmal munkához látott.

A fő feladat a már említett kriváni alagút helyreállítása volt. A lehető legrövidebb időn belül szabaddá kellett tenni a vasútvonalat, mert az jelentős szerepet játszott a 2. Ukrán Front utánpótlásának biztosításában. Éppen ezért a munka mielőbbi elvégzése érdekében április 3-án az I. zászlóalj két századát is Podkrivánról Krivánra rendelték. Az alagút helyreállításához tehát három zászlóalj fogott hozzá.

A munka megkezdése után a hadosztály emberei ismét nagy lendülettel dolgoztak, jelentősen javult a fegyelem is. A magasabbegység munkanaplójában erre már április 9-én találunk

A hadosztály elhelyezési vázlatja a második munkaterületen

utalást. III. zászlóalj ekkor már 130⁰/₀-ra teljesítette a rá kiszabott feladatot. A munka elismeréseként a szovjet parancsnokság az egész zászlóalj kenyéradagját felemelte.

Bizonyára a hadosztálynál tapasztalt ilyen irányú javulással függött össze az is, hogy előjáró szovjet parancsnokság ismét visszaállította a magyar parancsnokság önállóságát, beleértve a zászlóaljankénti 14 fős magyar fegyveres őrség újbóli megszervezését is.

Április 12-én az előjáró szovjet parancsnokság lehetővé tette a hadosztályparancsnoknak, hogy Debrecenbe utazzon és jelentést tegyen az Ideiglenes Nemzeti Kormánynak a hadosztály addigi tevékenységéről. Miután a hadosztályparancsnok jelentésében részletesen ismertette magasabbegységének tevékenységét, kijelentette, hogy a hadosztálynál „...egy ütőképess és becsületes munkára alkalmas alakulat katonai feltételei és alapjai le vannak rakva. Megfelelő emberanyag és felszerelési anyag kiegészítése után az új, magyar demokratikus szellem és népi hadsereg egyik értékes tényezőjévé akarunk és képesek vagyunk válni és részei akarunk lenni annak az új magyar hadseregnek, amely a szövetségesek oldalán a fasizmus feletti győzelem érdekeit szolgálja”.²

A parancsnoknak minden alapja megvolt, hogy magasabbegységéről így nyilatkozzon. A továbbra is meglévő problémák — anyagi ellátás gyengesége, szökések stb. — ellenére a hadosztály összességében olyan munkát végzett, amelyre a fenti megállapítás teljesen helyes volt. Ezt bizonyítja többek között az a tény is, mely szerint április 17 után a munkateljesítmény nem esett 100⁰/₀ alá, ami pedig az akkori viszonyokat figyelembe véve, nagyon jónak mondható.

A munka folyamatában azonban váratlan nehézségek adódtak. Az alagút bejáratának megtisztítása után ugyanis kiderült, hogy a német fasiszták az alagútban több robbantást hajtottak végre, mégpedig oly módon, hogy vasúti kocsikat is berobbantottak. Mint később megállapították, 22 vasúti kocsi volt az alagútban összeroncsolva és egymásrafutva.

E váratlan akadály elhárítása a hadosztály parancsnoki karától és állományától újabb erőfeszítést követelt. Olyan problémát kellett megoldaniuk, amelyet eddig önállóan nem végeztek. A hadosztály mérnök-kollektívája a szovjet szakemberek támogatásával sikeresen oldotta meg a műszaki feladatot: az emberek sokszor szinte pusztá kézzel, az állandó beomlástól ve-

² HL. HM. Elnökség iratai 1945/22629. sz.

szélyeztetve dolgoztak. E nagyszerű közös összefogás és erőfeszítés eredményeként április 23-ra már 10 kocsit kivontattak az alagútból.

Április 25-én a mérnökök és az egyszerű katonák erőfeszítése diadalmaskodott: valamennyi vasúti kocsit sikerült kivontatniuk az alagútból. Ezután a munka meggyorsult. A törmelék most már rendes nyomtávú vágányon, ún. „I” kocsikkal lehetett kihordani.

A munka gyors befejezésébe azonban beleszólt az időjárás. Április utolsó napjaiban ugyanis megeredt a tavaszi eső, s a robbantások által fellazított talajon igen komoly földcsuszamlások történtek. A parancsnok az ezekben a napokban végzett munkát „értéktelen dolognak” nevezte, mert mire az egyik földcsuszamlás törmelékét eltakarították, egy másik, az előzőnél jóval nagyobb csuszamlás következett be. Az esőzés beomlást idézett elő az alagútban is. Például május 3-án 60 m³-nyi földtömeg zúdult a már megtisztított alagútba. Bonyolította a munkát az is, hogy a földcsuszamlással olyan óriási sziklatömbök gördültek le a hegyről, amelyeket csak robbantással lehetett szétdarabolni és eltávolítani. A robbantás légnomása viszont ismét újabb beomlás veszélyét rejtette magában.

A hadosztály ezekkel a gondokkal küzdve zárta az április hónapot. Ám e nehézségek ellenére is figyelemre méltó munkateljesítményekről adhatott számot. Íme az áprilisi teljesítmény adatai.³ A munkaórák száma összesen 350 200 — ez azt jelenti, hogy 26 napon át, 11 órás munkaidővel számolva, naponta átlagosan 1224 fő dolgozott. Ebből a munkaóra mennyiségből a hadosztály 312 451 órát külső, 37 749 órát pedig belső munkaterületen teljesített.

A fenti munkaóra alatt kitermeltek 46 390 m³ földet és követ — ez vasúti kocsikba rakva egy Budapest Keleti pályaudvartól Aszódig húzódó szerelvényt tenne ki —, valamint 597 m³ fát, amellyel harminc 15 tonnás vasúti kocsit lehetne megrakni, elszállítottak 35 168 405 tonnaméter (tm) földet és követ — ez azt jelenti, hogy a kitermelt 46 390 m³ földdel és kővel 25 napon át ötven 15 tonnás vasúti kocsi rakható meg naponta —, továbbá 1 943 237 tm fát, 1000 tm vasanyagot és 2000 fm vasúti sínt. Ezenfelül elvégeztek 2590 m pályamunkát, elegyengettek 569 m³ földet — ez 1500 m hosszú vasúti pálya építésére szükséges területet jelent 10 cm vastagon egyengetve —, 228 m³ fa faragását, amelyből, ha talpfa készülne, 1600 m

³ HL. Az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztály műszaki naplója 1945. 125. o.

hosszú vasúti pálya építéséhez lenne elegendő. Újjáépítettek egy 33 m nyílású hidat és megraktak 72 vasúti kocsi.

A hadosztálynál e munkasikerek jegyében emlékeztek meg május elsejéről, a nemzetközi munkásmozgalom nagy ünnepéről. A magasabbegység személyi állománya számára szokatlan volt ez az ünnep, hiszen maguk tapasztalták, hogy azelőtt a katona nemhogy együtt ünnepelhetett volna a munkásokkal, hanem ki sem mehetett a laktanyából, mert készültségben kellett lennie a munkások ellen! S 1945. május 1-én a hadosztály parancsnokai és legjobb katonái együtt ünnepeltek a helyi munkásokkal és parasztokkal. Valami felemelő érzés hatotta át a katonákat. Érezték, hogy ez a hadsereg tényleg más, mint amilyen a régi volt.

A proletár nemzetköziség ünnepnapja alkalmából kiadott hadosztályparancsnoki parancs hangsúlyozta: „A világ dolgozó, szabadságszerető, demokratikus népével együtt mi, magyarok, ebben az esztendőben először ünnepeljük meg a nagy munkás ünnepet, május 1-ét. Örömmel töltsön el bennünket az a tudat, hogy ezt a napot a hatalmas és győztes szovjet hadsereggel vállvetve harcolva és a fasiszmus leverését elősegítve érhattük meg. Ezen a napon fogjon minden magyar kezét a világ minden dolgozó népével is, a mi nagy feladatunk és munkánk, hazánk újjáépítésének és a demokratikus dolgozó világ felépítésének boldogulására.”^{3/a} Este a hadosztály katonái és a szovjet alakulat harcosai közös bajtársi vacsorán vettek részt. A két parancsnok beszédet mondott. Más-más nyelven szóltak, de gondolataik azonos törekvést fejeztek ki; még nagyobb erőfeszítéssel küzdeni tovább a végső győzelemért!

Május 3-án a már említett mostoha időjárás újabb om-lást idézett elő az alagútban, majdnem tragikus kimenetelű szerencsétlenséget okozva: a váratlanul lezuhanó törmelék ugyanis maga alá temette a hadosztály műszaki mérnökét és 8 katonáját. A gyors mentési munka eredményeképpen azonban mindannyiukat sikerült az életnek megmenteni, bár súlyos sérüléseket szenvedtek.

Május 6-ra úgy alakult a helyzet, hogy a munkát pár napon belül befejezik. Ezekben a napokban jutott el a hadosztályhoz is az az örömteli hír, hogy a német fasiszta hadsereg a Szovjetunió és szövetségeseinek fegyveres erői előtt feltétel nélkül kapitulált.

A győzelem hírére a magasabbegység munkaszüneti na-

^{3/a} Az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztály műszaki naplója 1945. 129. o.

pot tartott. A hadosztályparancsnok napiparancsot adott ki, melyben méltatta a nap jelentőségét, s többek között a következőket mondotta: „A második világháború befejezése alkalmából az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztály tagjai is csatlakoznak ahhoz a határtalan örömhöz, amely a demokratikus Magyarország és az egész világ szabadságszerető népeit eltölti és különös örömmel tölt el bennünket az a tudat, hogy 5 hónapos kemény munkánkkal mi is tevékenyen hozzájárulhattunk a barbár fasizmus feletti győzelem kivívásához. Ezen világra szóló győzelem kivívásában a legnagyobb dicsőség illeti meg Európa egyik legjobb hadseregét, a Vörös Hadsereget.”⁴

Hasonlóan méltatta a nap jelentőségét a hadosztály lapja is, majd mintegy programként így írt a magasabbegység előtt álló feladatokról: „Ma ünnep van, de holnap ismét harcba indulunk a békéért a munka fegyverével. Érdemes harcolnunk. Nagy és nemes célért harcolunk. Romokból kell felépíteni mindent, új világot kell alkotni, igaz, őszinte, boldog világot.”⁵

S valóban, a hadosztály másnap újra munkába lendült, és május 16-ra helyre is állította úgy az alagutat, hogy a szerelvény biztonságosan áthaladhatott rajta. Ez másnap, május 17-én meg is történt. Az e napon kelt 20. sz. hadosztályparancsnoki parancs közölte, hogy a hadosztály a második munkaterületen kapott feladatot is becsülettel végrehajtotta.

Ezután a hadosztály még közel egy hónapig a helyén maradt, kisebb karbantartó munkát végzett egészen addig, amíg az Ideiglenes Nemzeti Kormány át nem vette.

A hadosztálynak a második munkaterületen végzett eredményeiről szólva még három kérdést érdemes megemlíteni. Az egyik a politikai és kulturális nevelőmunka, amely hasonló formában és intenzitással folyt, mint az első munkaterületen. A politikai nevelés fő eszköze itt is a „Vasútépítők” című lap volt, amely a világpolitika és az arcvonal eseményeinek ismertetésével, a hadosztály által végzett munka jelentőségének népszerűsítésével stb. igyekezett hatást gyakorolni az emberek gondolkodására. A parancsnokság és a nevelőtiszt azonban közvetlen formában is munkálkodott emberek gondolkodásának formálásán. Többek között ilyen célt szolgált a május 1-i ünnepség megrendezése, továbbá a hadosztály egy-egy tagjának a német fasizmus elleni harcban tanúsított bátor, hősi helytállásának népszerűsítése, amit odahaza, falujában a földosztásnál figyelembe vettek.

⁴ HL. Az 1. ho. anyaga 1945. cs. Hop. pcsok. 1945. május.

⁵ „Vasútépítők” 1945, 9. sz. Az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztály naplója.

A következő kérdés a hadosztály és a Magyar Honvédelmi Minisztérium kapcsolatának kiépítése. Bár erre vonatkozóan mindeddig írásos dokumentum nem került elő, a hadosztály iratai mégis arra engednek következtetni, hogy ez a kapcsolat május első felében már igen szoros lehetett. A május 12-én kiadott 27. sz. parancsban ugyanis a hadosztályparancsnok több olyan dologra intézkedik, amelynek végrehajtását a HM már a hadseregszervezés kezdetén — január, február — elrendelte. Többek között ide tartoznak az „M. kir.” jelző (Magyar királyi) elhagyására, a Szolgálati Szabályzat egyes pontjainak módosítására, a demokratikus Magyarország érdekében kifejtett tevékenység megjutalmazására, valamint a honvédség tagjainak igazolására vonatkozó rendeletek.

A harmadik kérdés keretében összegezzük a hadosztálynak a második munkaterületen elért teljesítményét.⁶

A hadosztály a második munkaterületen 50 munkanapot — az alagútnál 3—8, a többi munkahelyen pedig 1—10 óras váltással — dolgozott. A munkaórák száma összesen 591 776. Ebből külső munkahelyen 528 621, a belső munkahelyen pedig 63 155 órát dolgozott. Ez alatt az idő alatt kitermelt 73 283 m³ földet és követ, valamint 717 m³ fát, szállított 52 676 540 tm anyagot, ebből 1 934 462 tm-t kézierővel. A fentiekén kívül elvégzett 2590 fm pályamunkát, megépített egy 33 m nyílású hidat, megrakott 121 vasúti kocsit és elegyengetett 962 m³ földet.

Ha csak egy mondatban is, de meg kell emlékeznünk a szabók, a cipészek és a kovácsok munkájáról is. Tevékenységükkel jelentősen hozzájárultak a hadosztály munkásikereihez.

A magasabbegység a második munkaterületre 2840 fővel érkezett. Létszáma május 20-ra, a munka befejezésére 2303 főre csökkent. A több mint 500 fős fogvatékban sok volt a beteg, akiket a kórházba való szállítás után töröltek az állományból. 30 ember meghalt. Voltak olyanok is, akik megszegették adott szavukat és megszöktek egységüktől. S míg azokra, akik részesei voltak az elért eredményeknek, hálával gondol az utókor, megveti azokat, akik gyáván meghátráltak.

A hadosztály tehát közel 5 hónapos fennállása alatt 123 munkanapot, összesen 1 813 000 órát dolgozott — az az naponta átlag 1340 fő 11 órát töltött munkával. Ez alatt az idő alatt kitermelt 206 909 m³-t földet és követ, szállított 72 584 940 tm földet és követ, valamint 3 781 398 tm fa és 386 398 tm³ vas-

⁶ Az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztály műszaki naplója 1945. 157. o.

anyagot, kitermelt és megmunkált 8217 m³ fát, beépített 1235 m³ faanyagot. Elvégzett 40 450 folyóméter pályamunkát rendes nyomtávú, 2590 folyóméter pályamunkát keskenyvágányú vasúton, megrakott 121 vasúti kocsit és megmozgatott 510 t élelmiszert. Ezenkívül 60 fő állandóan gyárban dolgozott: a hadosztály részére különböző szerszámokat, szegeket és csavarokat készítettek.⁷

Az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztály katonái szorgalmas munkájukkal, nagyszerű munkateljesítményükkel tettek eleget önként vállalt kötelességüknek. A magyar nép és hadseregének katonái megbecsüléssel gondolnak azokra, akik hazánk oly nehéz napjaiban ezernyi nehézséget vállalva teljesítették kötelességüket, s ezzel, ha csekély mértékben is, de hozzájárultak hazánk felszabadításához, a német fasizmus feletti végső győzelemhez.

A 3. Vasútépítő Dandár megalakulása és tevékenysége

A dandár történetét és tevékenységét, sajnos, nem tudjuk úgy nyomon követni, mint a hadosztályét. A Hadtörténelmi Intézet Levéltárában folytatott kutatásaim során ez ideig kevés olyan dokumentum került elő, amely a dandár életével foglalkozik.

Annai bizonyos, hogy a dandár szervezése 1945 február első felében kezdődött meg a gödöllői és ceglédi hadifogolytáborokban a 2. Ukrán Front műszaki parancsnokságának kezdeményezésére.⁸ A szervezés itt is önkéntes jelentkezés alapján történt. A hadrendet a szovjet műszaki zászlóaljok mintájára állították össze. A dandárba öt zászlóaljat szerveztek, alegységenként 800 fővel. Az összlétszám tehát 4000 fő volt.

A zászlóaljak szervezésével egy időben folyt a dandártörzs megalakítása is, amelynek felépítése a következőképpen alakult:

Parancsnok: Cseney Iván ezredes.

Parancsnokhelyettes:

Somkerekéi Gusztáv ezredes.

Szücs István ezredes.

Kováts Alajos MÁV igazgató.

⁷ HL. Összefoglaló jelentés az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztály 1945. I. 5.—1945. VI. 14. között végzett munkáiról. I. o.

⁸ HL. A 3. Vasútépítő Dandár anyaga, Cseney Iván ny. ezredesnek, a dandár volt parancsnokának visszaemlékezése.

Ezenkívül a törzshöz még a következő szervek tartoztak.⁹

Műszaki részleg.

Élelmező osztag.

Ruházati osztag.

Egészségügyi osztag.

Híradóraj.

Órség.

Tábori bíróság.

Cseney Iván ezredes február 25-én vette át a parancsnokságot, s rá két napra a dandár három zászlóalja, mely a gödöllői hadifogolytáborban alakult, a Gödöllő—Vác vasútvonal helyreállításával megkezdte a munkát. A Cegléden alakult két zászlóalj egyelőre nem csatlakozott közvetlenül a dandárhoz, hanem attól elég távol, Munkács környékén látott a helyreállító munkához.¹⁰ A dandártörzs ebben az időben Rákospalotán települt.

Miután a három zászlóalj Gödöllő és Vác között a vasútvonalat helyreállította, az Érsekújvár—Pozsony—Brno vasútvonal helyreállítási munkálataira vonult el. E munka végzése közben csatlakozott a dandárhoz az a két zászlóalj is, amely eddig Kárpát-Ukrajna területén dolgozott.

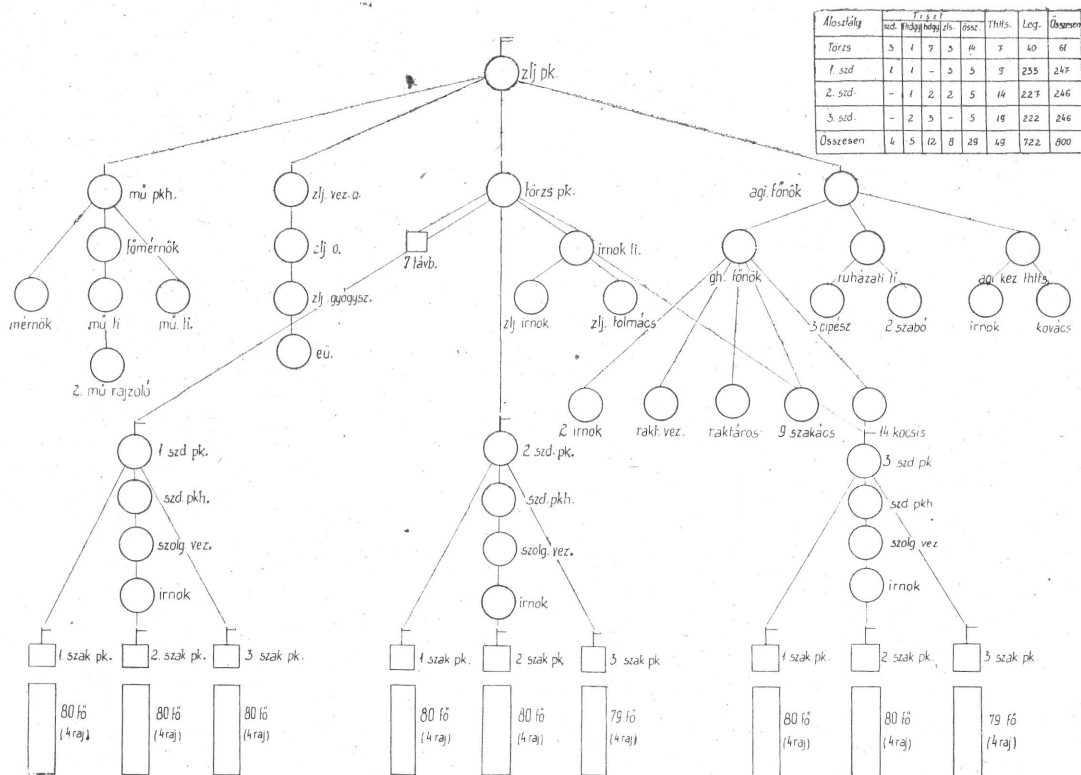
Mint már említettük, a dokumentumok hiányában nem tudunk átfogó képet adni az egész dandár által végzett munkáról. Az 5. zászlóalj irattöredékéből azonban meg tudjuk rajzolni a dandár előrehaladásának útvonalát. E szerint az 5. zászlóalj április elején Párkány községben állomásozott és részt vett a Garamkövezsd—Párkány-Nánai közúti hidak — összesen hat — helyreállítási munkálataiban. Ezt a munkát hat nap alatt fejezték be. Április 9-én a zászlóalj már a Vág folyó vasúti hídjának helyreállítási munkálataiba kapcsolódott be. A híd nyílása 488 m volt. Az első szerelvény április 17-én már áthaladt a hídon. A zászlóalj a pozsonyi völgyhidat is kijavította. Április hónapban az alegység munkateljesítménye 22 607 munkaóra volt. Május 21—31 között a zászlóalj a Laa an der Thaya—Zellendorf—Zudim—Niklosburg-i vasútvonal helyreállításának munkálataiban vett részt.¹¹

A többi zászlóaljak is ezen a vonalon dolgozhattak, mert a dandártörzs Rákospalotáról Érsekújvárra, majd Pozsonyba és végül Brnóba települt át.

⁹ HL. A 3. Vasútépítő Dandár anyaga. A dandár-törzs beosztása.

¹⁰ HL. Az 1. gy. ho. anyaga 1945. 17. csomó. 23. sz. (Az 1. vőhid. dd. 10. zlj. ag. 23. sz.)

¹¹ HL. Az 1. gy. ho. anyaga 1945—1946 36. cs. A 3/V. zlj. pk. jelentései.

A 3. Vasútépítő Dandár zászlóaljainak szervezése. (Eredeti másolat.)

A dandárparancsnokság koránt sem rendelkezett olyan önállósággal a zászlóaljok munkájának szervezését és irányítását illetően, mint a hadosztály. A dandár alegységei ugyanis szovjet zászlóaljok alárendeltségében tevékenykedtek, munkájukat ők szervezték meg és tartották nyilván. Valószínű ez az oka, hogy nem rendelkezünk a dandár teljesítményére vonatkozó adatokkal.

A szovjet és a magyar parancsnokságok együttműködése normális mederben folyt. Ezt bizonyítja a dandár volt parancsnokának visszaemlékezése, amelyben többek között ír, hogy a szovjet parancsnokság járművet bocsátott rendelkezésére, hogy a nagy területen dolgozó zászlóaljakkal kapcsolatot tudjon tartani.¹² Hasonlóan nyilatkozott az együttműködésről az V. zászlóalj parancsnoka is. „Minden munkát az orosz ikerzászlóaljjal együtt végeztünk. Az együttműködés általában kielégítő volt és a hónap vége felé a munka önállóbb végzését is lehetővé tették.”¹³ A dandárt az Ideiglenes Nemzeti Kormány nevében átvévő tisztnek is az volt a benyomása, hogy „... az orosz—magyar vasútépítő zászlóaljok között az érintkezés a legszívélyesebb alapon állott”.¹⁴

A dandárnál — különleges helyzeténél fogva — nem folyt olyan szervezett nevelő és politikai felvilágosító munka, mint a hadosztálynál. A nevelői feladat a csapattisztekre hárult, ami azonban nem haladta meg a munka becsületes elvégzésére való felhívást. A politikai felvilágosító munka irányát lényegében a csapattisztek egyéni beállítottsága szabta meg.

A konkrét politikai munka hiányának bizonyára szerepe volt abban, hogy a dandárnál jelentős számban fordultak elő szökések. E káros jelenség ellen a parancsnokság ugyan tett határozott intézkedéseket, de ezek csak adminisztratívák voltak. Így például a dandár tábori bírósága néhány esetben tárgyalta a szökőket, de elfogott katonák ügyét. Egy esetben halálos ítéletet is hozott, amit végre is hajtottak.¹⁵

Mindezek ellenére a dandár tevékenységére utaló jelentéscsoportok arra engednek következtetni, hogy a fegyelmi helyzet általában nem volt rossz. Egyik jelentés például arról számol be, hogy a dandár, amikor a háború befejezése után Laa an der Thaya-ból hazaindult, „A vasúti szállítmány megindu-

¹² HL. A 3. Vasútépítő Dandár anyaga. Cseney Iván ny. ezredes visszaemlékezése.

¹³ HL. Az 1. gy. ho. anyaga 1945—1946 36. cs. A 3/V. zlj. pk. jelentései.

¹⁴ HL. H.M. Elnökség iratai 1945/28390. sz.

¹⁵ HL. A 3. Vasútépítő Dandár anyaga. Cseney Iván ny. ezredes visszaemlékezése.

lásakor Laa an der Thaya városka környékén a vasúti töltés mentén felállított orosz őrségek fegyverbe léptek és tiszteletadást teljesítettek, továbbá a magyar zászlóaljokhoz beosztott kózákok, hosszú kilométereken át lóháton kísérték a vasúti szerelvényt és meghatottan integetve búcsúztak el a magyar zászlóaljaktól.¹⁶

A dandár személyi állományára igen jó hatással volt az a tény, hogy a háború befejezése után ismét visszatérhettek hazájukba és az új, demokratikus hadsereg kötelékébe léphettek. A dandár 1945. június 13-án Szobnál lépte át a határt. „A legénység mindvégig fegyelmezetten viselkedett... A hangulat igen jó és lelkes volt, szökés a szállítás alatt nem fordult elő.”¹⁷ Szerelvényük Laa an der Thaya-tól Szobig azon a vasútvonalon gördült végig, amelyet többhónapos nehéz, megfeszített munkával ők maguk is segítettek helyreállítani.

Az 1. magyar híradóépítő zászlóalj

A zászlóalj életéről még kevesebbet tudunk, mint a dandáréről. Az eddig előkerült dokumentumok tényleges tevékenységének csak töredékére adnak választ. Ezekből annyit tudunk meg, hogy az alegység 1945 februárjában alakult a jászberényi hadifogolytáborban. Parancsnoka dr. Czeglédi József százados volt, aki alegységével együtt 1945 januárjában Rákospalota—Újpestnél állt át a szovjet csapatokhoz.¹⁸

A zászlóalj május 22-ig együtt dolgozott a szovjet csapatokkal és a háború befejezéséig eljutott Brno városáig. A zászlóalj együttműködött a 47. szovjet híradó zászlóaljjal, a 27. szovjet távbeszélőépítő zászlóaljjal.¹⁹ Ellátásáról mindenkor a szovjet ikerzászlóaljak gondoskodtak.

A zászlóaljparancsnok május 22-én jelentést küldött a Honvédelmi Minisztériumba, melyben beszámolt a személyi állomány hangulatáról, és közölte, hogy az illetékes szovjet parancsnokság nem támaszt akadályt az elé, hogy a zászlóaljat az Ideiglenes Nemzeti Kormány átvegye. Jelentette továbbá, hogy a zászlóalj létszáma 12 tiszt és 403 honvéd. Közölte még, hogy a szovjet hadsereggel a kapcsolatuk változatlanul kiváló.²⁰

¹⁶ HL. HM. Elnökség iratai 1945. 28390. sz.

¹⁷ Uo.

¹⁸ HL. HM. Elnökség iratai 1945. 26300. sz.

¹⁹ HL. HM. Elnökség iratai 1945. 29701. sz.

²⁰ HL. HM. Elnökség iratai 1945. 26300. sz.

A zászlóaljparancsnok jelentésének vétele után a Honvédelmi Minisztérium megtette a megfelelő lépéseket a zászlóalj átvételére. Ennek eredményeképpen az alegység június első felében a magyar hadsereg alárendeltségébe került.

*Az 1. Magyar Vasútépítő Dandár tevékenysége
az ország újjáépítéséért*

Az eddig elmondottak alapján bizonyára sokakat foglalkoztat az a kérdés, mi történt azokkal a zászlóaljakkal, amelyek nemzeti történelmünk nehéz napjaiban hősiessen helytálltak, s kialakuló demokratikus rendünk alapjainak lerakásánál segítettek. Nos, elmondhatjuk, hogy e zászlóaljak katonái a háború befejezése után sem tértek pihenőre. Sokan még családjukat is csak jóval a háború befejezése után látogatták meg, amikor sorra kerültek a szabadságolásoknál.

Húsz évvel ezelőtt, amikor országunk még romokban hevert, a szóban forgó műszaki csapatok képezték azt a szervezett erőt, amelyet az Ideiglenes Nemzeti Kormány az újjáépítés nagy munkájában alkalmazni tudott.

Mint ismeretes, a szovjet katonai hatóságok az 1. Magyar Vasútépítő Hadosztályt, a 3. Magyar Vasútépítő Dandárt és az 1. magyar híradóépítő zászlóaljat is, mint szervezett erőt adták át az Ideiglenes Nemzeti Kormánynak.

Ezeket az alakulatokat az Ideiglenes Nemzeti Kormány nem szerelte le, hanem összevonta és megalakította belőlük az 1. Magyar Vasút- és Hídépítő (véhid) Hadosztályt. Az összevonásra elsősorban az erők tömörítése és koncentráltabb felhasználás végett volt szükség. A három alakulat ugyanis már csak nevében volt hadosztály, dandár és zászlóalj, mert létszámukat tekintve a megszervezésük óta nagyon megfogyatkoztak.

Az új hadosztályparancsnokságot 1945. június 16-án alakították meg. Az újjászervezett magasabbegység parancsnoka Gyöngyössy Gábor százados lett. A hadosztály alárendeltségébe 10 zászlóalj került. A volt 1. Vasútépítő Hadosztály négy zászlóalja, a 3. dandár négy zászlóalja és a május folyamán az országon belül megalakult két vasútépítő zászlóalj.²¹

A hadosztályt a Közlekedési Minisztérium tervei alapján használták fel az ország különböző részein. Nagyobb méretű vasúthelyreállító munkálatokat végeztek Budapest különböző kerületeiben, Baján, Hatvanban, Szerencsen, Sátoraljaújhelyen,

²¹ HL. HM. Elnökség iratai 1945. 23889. sz.

Selypen, Nyékládházán, Vácon, Emődön, Szolnokon, Debrecenben, Nyíregyházán, Püspökladányban, Karcagon, Hajdúszoboszlón és az ország számos helységében.

A hadosztály szervezetszerű létszáma 8000 fő volt. Felöltöttsége azonban soha nem érte el a száz százalékot, mert a háború befejezése után újabb behívásokra nem került sor, s így emberanyag utánpótlást nem kaphatott. Az átlagos létszáma alig haladta meg a rendszeresített felét. A tényleges létszám csupán 180 tiszt, 310 tiszthelyettes és 4000 fő legénységből állt.

A Honvédelmi Minisztérium 1945. július 2-án a hadosztály elnevezést dandárra változtatta, ami jobban megfelelt a tényleges létszámviszonyoknak.

Annak ellenére, hogy a dandár már békés viszonyok között végezte feladatát, a parancsnokságnak egy sor problémát kellett megoldania. Mindenekelőtt az ország egész területén dolgozó zászlóaljok központi ellátását. Ám az inflációs viszonyok között ez nem sikerült minden esetben.

A hadsereg többi alakulataihoz hasonlóan, nagy gondot jelentett a dandárnak ruházattal és lábbelivel való ellátása. A lábbeli 50—90%-a rossz volt, a ruházat többségében 2/10—3/10 értékű volt.²² Javulás a dandár fennállásáig alig következett be. Az első időkben problémát jelentett a zászlóaljok elszállásolása is. Kezdetben tömegszállásokon összezsúfolva, kemény fekhelyeken helyezték el a legénységet. Csak később, a nyár vége felé sikerült a személyi állomány részére szalmazsákokat és pokrócot beszerezni.

Néhány mondatban szólnunk kell a dandár fegyelmi helyzetéről is. Úgy véljük, nem szükséges különösebben bizonygatnunk, hogy olyan körülmények között, amikor a háború már befejeződött, amikor az emberek sokszor kétségbeejtő híreket kaptak családjuk helyzetéről, amikor a szétszórt elhelyezés következtében a központi vezetés meglazult, a fegyelem nem állt valami magas fokon. Mindezek ellenére viszonylag kevés súlyos fegyelmi vétségről tesznek jelentést a parancsnokok. A szökési arányszám nem haladta meg a 3%-ot. De meg kell jegyezni, hogy júliustól kezdve, miután a családok tudomást szereztek hozzátartozóik hollétéről, leszerelési kérelmek özönével árasztották el a Honvédelmi Minisztériumot.

Aggasztóbb fegyelmi vétségek fordultak elő a tisztek körében, különösen elszaporodtak az anyagi visszaélések. A dandárparancsnok szükségesnek tartotta, hogy erre a jelenségre

²² HL. Műszaki jelentés az 1. Magyar Vasút- és Hídépítő Dandár munkafeladatáról. 1945. június 18—1945. augusztus 31. 7. o.

külön tiszti parancsban hívja fel a tisztek figyelmét. A szeptember 20-án kiadott parancsában közölte, hogy az anyagi visszaélések miatt 34 tisztet kell a közeljövőben eltávolítani a dandártól.²³

A politikai felvilágosító munka olyan szervezett formájára, mint a hadsereg más alakulatainál abban az időben volt, eddig nem került elő anyag. Hogy valami lehetett, arra a dandárparancsnok augusztus 6-án kelt rendelkezése utal, amelyben arra adott utasítást, hogy a zászlóaljanként hozzák létre a Földigénylő Bizottságokat. Az utasítás végrehajtásával kapcsolatos jelentések azt mutatják, hogy a bizottságok századonként alakultak meg.²⁴ Nyilvánvaló, hogy a rendelkezést végrehajtani, és a bizottságok tevékenységét megkezdeni nem lehetett politikai előkészítő munka nélkül.

A dandár feladatát eredetileg abban jelölték meg, hogy építse meg a Budapest—Debrecen és Budapest—Sátoraljaújhely közötti második vágányt. Ezt a feladatot azonban időközben módosították, és csupán a forgalom meggyorsítását célzó munkákat — kitérők, kurrens vágányok építése, felépítményi munkák stb. — kellett végezniük. Ezenkívül a dandár zászlóaljai részt vettek jelentős hídépítési munkálatokban is: a Déli összekötő vasúti híd, Kelenföldi, Fehérvári úti és Budafoki úti hidak stb.

A munkálatok fő irányítója a MÁV osztálymérnökség volt, a munkahelyeken pedig a zászlóaljak műszaki parancsnokai vezették a munkálatokat. A dandár fennállása ideje alatt a parancsnokság kimutatása szerint napi 8 órás munkaidővel, összesen 62 munkanapot dolgozott. Ez idő alatt munkateljesítménye 1 132 760 óra volt. E szerint naponta átlagosan 2283 fő dolgozott. A munka során 34 070 órát alépítményi, 830 725 órát felépítményi, 15 289 órát magasépítményi, 131 302 pedig hídépítési munkálatokra fordított. 41 566 órát hídfenntartási, 65 987 órát romeltakarítási és 13 321 órát pedig a MÁV vonalakon kívüli munkákon dolgozott.²⁵

Ezek a számadatok önmagukért beszélnek. Csupán annyit kívánunk még megjegyezni, hogy ezek az eredmények még nagyobbak lettek volna, ha a munkában a dandár teljes állománya részt vesz. Ez azonban a dandár fennállásának idején soha nem valósulhatott meg. A Honvédelmi Minisztérium engedélyével ugyanis — teljesen megérdemelten — a dandár közel

²³ HL. Az 1. gy. ho. anyaga 1945. 25. cs. kt. 145/1945.. sz.

²⁴ HL. Az 1. gy. ho. anyaga 1945. 25. cs. kt.

²⁵ HL. Műszaki jelentés az 1. Magyar Vasút- és Hídépítő Dandár munkafeladatáról 1945. június 15—1945. augusztus 31. 5—6. o.

25%-a felváltva szabadságon volt, és mintegy 14% volt távol a munkától betegség, szökés és lábbeli hiány következtében.²⁶

Az ország előtt álló újjáépítési feladatok azt követelték, hogy még nagyobb, még szervezettebb tömegeket vonjanak be a munkába. Ezért a Honvédelmi Minisztérium a kormány utasításának megfelelően azzal a kérelemmel fordult a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, hogy engedélyezze egy új műszaki hadosztály felállítását. A hozzájárulás után a Honvédelmi Minisztérium október 15-én megszervezte az új hadosztály törzsét, amelynek végre kellett hajtani a szervezési munkákat. A dandárparancsnok 1945. október 8-án kelt parancsában közölte a zászlóaljakkal, hogy a dandár megszűnik. Egyben utasította a parancsnokokat, hogy készüljenek fel az alárendeltségükbe tartozó élőerő és anyagi eszközök átadására.²⁷

Az 1. Magyar Vasút- és Hidépitő Dandár megszűnésével lezárul a Magyar Néphadsereg egyik szakcsapata történetének az első, eseményekben és eredményekben gazdag szakasza. Népünk és hadseregünk büszkén emlékezik a magasabbegység tevékenységére, mely része volt a szovjet hadsereggel kialakult testvéri fegyverbarátságunk alapjának. A műszaki csapatok katonái akkor jelentkeztek harci feladatok végrehajtására, amikor a szovjet hadsereg még hazánk területén harcolt a náci megszállókkal és magyar cinkosaikkal. Népünk becsületének visszaszerzéséért vettek kezükbe szerszámot. A háború befejezése után végzett munkájuk kialakuló demokratikus rendünket erősítette. Tevékenységük nyomán falvak, városok, országrészek, családok és rokonok kerültek közelebb egymáshoz. Dolgozó népünk és hadseregünk húsz év múltán is büszkén gondol hősiés helytállásukra.

²⁶ HL. Az 1. gy. ho. anyaga 1945. 25 cs. kt. 166/1945. sz.

²⁷ Uo.